

dech, varuje před unáhlenou interpretací zobrazených snímků jako důvěryhodných svědků minulosti a upozorňuje na různá úskalí subjektivních vyjádření a na odlišné významy koloniálních pohlednic pro zúčastněné strany. Považuje totiž sbírku koloniálních pohlednic za komplexní a mnohovrstevný artefakt, u kterého je třeba postupně odstranit a prozkoumat všechny vrstvy významů. Popisuje život koloniálních pohlednic od jejich pořízení a místa vzniku, přes tisk a vydání, až po jejich cestu zpět do kolonií k místnímu osazenstvu, cestovatelům či sběratelům. Otevírá pomyslné dveře do světa koloniální správy, misionářských stanic i nativního světa domorodých obyvatel. Upozorňuje na to, že přestože obraz může mít cenu tisíce slov, jeho dokumentační hodnota je různá a může znázorňovat do jisté míry konstruovaný svět autorův. Je třeba mít na paměti, že kategorie koloniálních pohlednic trpí stejnými nedostatky jako jiné obdobné fotografie, mezi něž patří úmyslná inscenace a manipulace fotografované scény a jejího pozadí, negativy či popisky scén, ale také neomalenosti a přizemnosti některých fotografií, kterou dokládají některé koloniální pohlednice portréty lidské utrpení jedinců znetvořených chorobami, dokládající kam až byli vydavatelé pohlednic schopni v honbě za ziskem zajít.

Samotný název publikace, česky Rozdílné pravdy, reflektuje tyto odlišné konstrukce světa a jejich interpretace v podobě koloniálních pohlednic s etnomedicínskou tematikou a upozorňuje na to, že různé pravdy, které lze pronést o těchto pohlednicích, mají právo na existenci a náš respekt stejně jako všechny existující medicínské praktiky, které dávají smysl ve světle teorií ležících v jejich základu. Peter de Smet je

také přesvědčen, že všechny medicínské systémy, včetně biomedicíny, jsou etnické v tom smyslu, že jsou součástí kultury a že to mohou být pouze naše kulturní klapky na očích, které nám neumožní dohlédnout racionalitu jiných medicínských systémů.

Jak již bylo řečeno v úvodu, publikace se pohybuje na pomezí vizuální a medicínské antropologie a je určena všem zájemcům o etnomedicínu a také sběratelům fotografií a pohlednic, neboť se jedná o zdroj informací převážně zrakového charakteru, který má encyklopedické parametry. Stránky publikace zavedou čtenáře do všech koutů světa, nechají jej nahlédnout pod pokličku léčitelových umění různorodých etnik a podají základní informace o jejich praxi. Publikace je psána čtivou formou a je určena širokému publiku, avšak neztrácí svou přitažlivost ani pro odbornou čtenářskou obec, díky rozsáhlému poznámkovému aparátu a seznamu referencí a použitých zdrojů.

Veronika Beranská (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Petr Janeček (ed.), FOLKLOR ATOMOVÉHO VĚKU. KOLEKTIVNĚ SDÍLENÉ PRVKY EXPRESIVNÍ KULTURY V SOUDOBÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI. Národní muzeum a FHS UK, Praha 2011, 135 s.–

Soubor studií zaměřených na současné projevy vybraných skupin českého obyvatelstva, které pocházejí přímo z tradičního folkloru či jej napodobují a přebírají z něj některé prvky, pojmenoval jeden z autorů a hlavní editor Petr Janeček podle jednoho z hlavních symbolů 20. století – *Folklor atomového věku*. Název je

trochu provokativní, protože spojuje prvky zdánlivě nesouvisějící – projevy tradiční verbální kultury a ryze moderní fenomén štěpení jádra. Vše ale velmi trefně dovysvětluje podnázev celého sborníku. Dalším doplněním úvah o celkovém pojetí odborného přístupu k vybraným současným narativním projevům přináší obecnější úvod Petra Janečka – *Folklor jako sociální produkt. Subkultury a malé sociální skupiny jako prostředí šíření současného folkloru*. Sborník obsahuje čtyři hlavní „plnokrevné“ studie a jeden závěrečný kratší příspěvek Petra Janečka o stylu prezentování etnografie současnosti v Národním muzeu. Samotné články obsahují vedle základního textového korpusu i řadu textů doplňujících, v nichž jsou některé specializovanější termíny či oblasti výzkumu přiblíženy vně hlavního textu, dále jsou přímo v textu příklady zaznamenaných obrazových či textových ukázek.

Asi nejtradičněji se s tématem dětské verbální, vizuální a dramatické tvorby vypořádává Dana Bittnerová, která ve své kapitole *Kultura dětí a dětský folklor* v podstatě veškeré tyto dětské projevy automaticky označuje za dětský folklor, jak je to v českém prostředí ustálené. Inovativnější je článek Adama Votruby, který se soustředí na trochu „tajemstvím zahalené“ prostředí bývalých vojáků základní služby Československé lidové armády a nástupnické Armády ČR – *Kultura vojáků základní služby*. Velmi atraktivní téma, které se týká (po zavedení profesionální armády spíše týkalo) především mužského pohlaví, zůstávalo dlouho oficiálním tabu. Adam Votruba se při své práci musel s nedostatkem odborných pramenů vypořádat a můžeme říci, že zdařile. Výraznou úlohu mají také přiložené reprodukce

tvůřivé činnosti vojáků vzniklé v průběhu plnění povinností základní služby. Třetí oddíl Jana Pohunka tvoří širší zamýšlení nad dnes již v mnoha směrech zaniklým tramským hnutím. Autor se musel opět vypořádat se skrovnou pramennou základnou, proto článek pojal poněkud širěji. Po nástinu dějin českého trampingu, kde jsou zvláště zajímavé zmínky o pokusech o likvidaci tohoto hnutí za komunismu, následuje kapitola věnovaná tramské symbolice a zvykům. Další části se zabývají tramským slovníkem, zvláštnostmi spojenými s vybranými stavebními prvky tramských obydlí, tramskou písní apod. Poslední rozsáhlý článek recenzované publikace tvoří pokus Martina Heřmanského a Hedviky Novotné o odbornější kategorizaci a popis hudebních subkultur současné (tj. od 70. let 20. století dodnes) české společnosti – *Hudební subkultury*. Jedná se o krajně obtížnou práci, neboť množství odborných studií je opět malé. Proto se autoři nepouštějí do nějakých hlubších rozborů jednotlivých oblastí hudebních subkultur, ale snaží se spíše shrnout poznatky, ke kterým se dopracovali během řady terénních výzkumů. Přesto se jedná o velmi zajímavý syntetizující náhled, který umožní i nezalému člověku rámcově se v problematice orientovat. Jako doplňující materiál jsou přiloženy fotografie ukazující některé zástupce zmíněných hudebních příznivců. Poslední část pak tvoří již zmíněný text Petra Janečka o reálných možnostech prezentování a uchovávání „současnosti“ v tak tradiční instituci, jakou je Národní muzeum v Praze.

Publikace je velmi dobrým příspěvkem k antropologii naší současnosti. Naznačuje aktuální směry bádání a nabízí některé první shrnující výsledky terénních výzkumů

vybraných oblastí naší nejen verbální kultury. Kniha obsahuje anglická resumé všech příspěvků, širší seznam literatury, medailonky autorů a v textu množství barevných a černobílých příloh a fotografií.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Jorg Baberovski (Jörg Baberowski), VRAG JESTĚ VEZDĚ. STALINIZM NA KAVKAZE. Rossijskaja političeskaja enciklopedija, Moskva 2010, 856 s.–

Nemůže být pochyb o tom, že stalinská éra v dějinách SSSR byla, je a ještě dlouho bude námětem řady odborných vědeckých disputací. Jedním z důkazů neutuchajícího zájmu o danou dobu je právě recenzovaná publikace. Bezmála tisícistránková práce z pera Jörga Baberowského, předního německého specialisty na východoevropský region, zaujme velmi snadno. Je to dáno jednak samotným jménem autora, které je dlouhodobě zárukou kvalitních textů, jednak zařazením do prestižní a renomované ruské historické řady Historie stalinismu. Ta si za posledních deset let vydobyla vysoké renomé nejen na domácí ruské scéně, ale je platformou i pro publikování zásadních textů zahraničních „sovětologů“. Kniha s příznačným názvem *Nepřítel je všude. Stalinismus na Kavkaze* podává primárně v historické perspektivě plastický obraz vývoje kavkazského regionu v relativně dlouhém časovém úseku, od 20. let 19. století až po 30. léta 20. století.

Dílo postavené na bohatém (mnohdy jedinečném) archivním materiálu je členěno do devíti základních kapitol. V první části autor analyzuje zrození

nacionalismu v Zakavkazsku v průběhu 19. století. Velmi přesvědčivě a poutavě vykresluje tamní poměry, které se do příchodu Rusů řídily islámskou tradicí. Počátek změn vedoucích k formování nových kolektivních identit (zejména etnicity) klade jednoznačně do souvislosti s bouřlivým rozvojem – na místní poměry – městských center (zejména Baku, Tiflis), tedy s urbanizací. Se stejnou bravurou autor líčí válečné události a následně měsíce „nezávislosti“ po říjnové revoluci roku 1917, které jen prohloubily napětí mezi nejrůznějšími zájmovými skupinami. Dobyť Kavkazu bolševiky na konci občanské války a následné vytvoření Zakavkazské sovětské federativní socialistické republiky pak uvozuje samotné jádro práce, které představují kapitoly o sovětizaci Ázerbájdžánu. Zde autor věnuje největší pozornost tzv. kulturní revoluci, která měla od základu proměnit tehdejší tradiční muslimskou společnost. Analyzuje mimo jiné postavení žen v místních komunitách, jejich „násilnou“ emancipaci, boj s negramotností, potíže bolševiků s muslimskými „přežitky“ ohledně rodinného práva či záměnu arabsko/perského písma za latinku. Přístup bolševiků snad nejlépe ilustruje výrok prvního tajemníka komunistické strany Ázerbájdžánu, který velmi expresivně hájil kulturní revoluci: „Nepřítel je všude. Nepřítel je v kině, v divadle. Nepřítel je ve školách, v úřadech, v literatuře... Nepřítel je prostě všude.“

Baberowského analýza mnohovrstevné bolševické národnostní politiky ve velmi jasných barvách ukazuje její rozporuplnost a účelovost. Jak jinak si vysvětlit na první pohled protichůdné jednání příslušných sovětských orgánů,